

Ед ми каза, че като науча техниките, които той ще ми преподаде, ще се включа в „гордата традиция на мнемонистите“. Тази горда традиция започнала – поне според легендата – през V в. пр.н.е. със Симонид от Кеос, който стоял сред руините на банкетната зала в Тесалия. Когато поетът затворил очи и построил отново рухналата сграда във въображението си, осъзнал нещо изключително: помнел къде е седял всеки от гостите на тази зле завършила вечеря. Макар че не е правил съзнателно усилие да запамети разположението на стаята, въпреки това то оставило трайна следа в паметта му. Твърди се, че от това просто наблюдение Симонид създал техника, която ще формира основата на станалото

известно като изкуството на паметта. Той осъзнал, че ако не били гостите, които седят на банкетна маса, а нещо свършено друго, да кажем, всеки велик древногръцки драматург, седнал по реда на раждането си, щял да запомни и това. Или ако вместо гости на банкет бе видял всички думи в една от неговите поеми, подредени около масата? Или всяка задача, която е трябвало да свърши през деня? Почти като всичко, което може да бъде въобразено – разсъждавал той, – може да се запечата в паметта и да се поддържа в добър ред просто ако човек ангажира пространствената си памет при запаметяването. За да използва техниката на Симонид, всичко, което човек трябва да направи, е да превърне нещо трудно за запаметяване, например поредица от числа или колода карти, или списък за пазаруване, или *Paradise Lost* („Изгубеният рай“), в поредица от увлекателни зрителни образи и умствено да ги подреди във въображаемо пространство, и внезапно тези лесно забравяни неща стават незабравими.

Практически всички съществени детайли, които имаме за класическото трениране на паметта, всъщност почти всички трикове за запаметяване в арсенала на умствения спортист, за пръв път са описани накратко в анонимно написания по някое време между 86 и 82 г. пр.н.е. учебник по латинска реторика, наречен *Rhetorica ad Herennium* („Реторика към Херений“)¹. Това е единствената наистина пълна дискусия за техниките по запаметяване, създадени от Симонид, която е оцеляла до Средновековието. Макар че изминалите две хиляди години свидетелстват за доста иновации в изкуството на паметта, основните техники остават фундаментално непроменени от описаните в *Ad Herennium*. „Тази книга е нашата библия“² – каза ми Ед.

¹ Наречена така на Гай Херений – покровителя на книгата.

² На гръбчето на малкото червено издание на Loeb Classical Library English/Latin на книгата е напечатано името на римския държавник и философ Цицерон, макар и в скоби. Поне до XV в. хората са вярвали, че краткият трактат е написан от великия римски оратор, но съвременните учени отдавна се съмняват. Има смисъл в тезата, че Цицерон е автор на книгата, тъй като той е не само прочут майстор на мнемониките (Цицерон изнася легендарните си речи пред Римския сенат по памет), но и (категорично) е авторът на друго произведение, наречено *De Oratore*, където за пръв път се появява историята за Симонид и банкетната зала. Това, че историята за Симонид – древен грък от V в. пр.н.е., за пръв път е описана в книга, която пък е написана четири века по-късно от римлянин, отразява факта, че от Древна Гърция не е оцелял нито един трактат върху паметта, макар със сигурност

Ед чете както латински, така и древногръцки (а освен това говори отлично френски и немски) и се смята за аматьор класик. *Ad Herennium* щеше да бъде един от няколкото древни текста, които той ме накара да прочета. Преди да изчета известна част от експанзивното творчество на Тони Бюзън (той е автор и съавтор на над 120 книги) или някои от книгите за самопомощ, написани от топ умствените спортисти, Ед искаше да започна своето изследване с класиците. Освен *Ad Herennium*, щяха да последват преведените откъси от *Institutio Oratorio* („Обучение на оратора“) на Квинтилиан и *De Oratore* („За оратора“) на Цицерон, следвани от колекция от средновековни трудове върху паметта на Тома Аквински, Албертус Магнус, Хю от Сейнт Виктор и Петър от Равена.

Техниките, въведени в *Ad Herennium*, се практикуват широко в древния свят. В действителност в собствените си трудове върху изкуството на паметта Цицерон казва, че техниките са толкова известни, че според него не е нужно да хаби мастило да ги описва в подробности (оттук и разчитането на *Ad Herennium*). Някога всеки образован човек е бил вещ в техниките, на които Ед щеше да ме учи. Тренирането на паметта се е смятало за ядрото на класическото образование в езиковите изкуства, заедно с граматиката, логиката и реториката. Обучаващите се са били учени не само какво трябва да помнят, но и как да го помнят.

В свят с малко книги паметта е била свещена. Само погледнете „Естествена история“ на Плиний Стари – енциклопедията от I век, която хроникира всичко чудно и полезно за спечелване-

такива трябва да са били писани. Тъй като преразказът от Цицерон на случката е написан толкова векове, след като Симонид си спомня местоположението на обезобразените тела, никой не може да каже каква част от историята е мит. Аз съм готов да се обзаложа, че голяма част е митология, но мраморна плочка, датираща от 264 г. пр.н.е. (два века преди Цицерон, но все пак два века след събитието) и открита през XVII век, описва Симонид като „изобретател на система от помощни средства за запаметяване“. Въпреки това е трудно да се повярва, че техника като изкуството на паметта е разработена от един човек в един момент от времето по толкова идеално поетичен начин. Доколкото знаем, Симонид просто е кодифицирал изкуството на паметта или вероятно е бил особено вещ практикуващ, който е наречен негов създател. Във всеки случай той е истински човек и истински поет – очевидно първият, който взема пари за поемите си, и първият, нарекъл поезията „вокално рисуване“, а рисуването – „мълчалива поезия“. Това е особено забележително преобръщане на фразата, измислено от Симонид, защото изкуството на паметта, чието разработване му се приписва, се състои в превръщането на думите в картини в съзнанието.

то на басове в кръчмите в класическия свят, включително хората с най-изключителна памет, известни тогава на историята. „Цар Кир можел да изреди имената на всички войници в неговата армия – пише Плиний. – Луций Сципион знае имената на всички жители на Рим. Пратеникът на цар Пир Киней е знаел имената на членовете на Сената и благородниците на Рим един ден след пристигането си... Човек в Гърция на име Хармадас рецитирал съдържанието на всеки том от библиотеката, който поискат от него да цитира, все едно го чете.“ Има множество причини да не приемаме за истина всичко, което Плиний казва (той съобщава и за съществуването на раса от хора с кучешки глави в Индия), но просто обемът на разказите за необикновена памет в класическия свят сам по себе си е показателен. Сенека Стари можел да повтори 2000 имена в реда, в който му се дадат. Св. Августин разказва за приятел, Симплиций, който можел да рецитира Вергилий наизуст – отзад напред. (Това, че може да го рецитира отпред назад, изглежда, не е било забележително.) Силната памет се е разглеждала като най-голямата добродетел, тъй като тя представлява усвояването на вселена от външно познание. „Древните и средновековните хора са запазили благоговението си пред паметта. Те описват най-големите си гении като имащи превъзходна памет“ – пише Мери Карутърс, авторка на две книги върху историята на техниките за запаметяване. И наистина, най-често срещаната тема в живота на светците – освен тяхната свръхчовешка доброта – е тяхната изключителна памет.

Дискусията в *Ad Herennium* за паметта – „тази съкровищница на изобретения и пазителка на всички части на реториката“ – всъщност е много кратка, около 10 страници, вместени в много по-дълъг трактат върху реториката и ораторското изкуство. Тя започва с разграничение между естествена и изкуствена памет: „Естествената памет е тази памет, която е вградена в нашите умове, родена едновременно с мисълта. Изкуствената памет е паметта, която се засилва с някакво обучение и система на възпитание.“ С други думи, естествената памет е „хардуерът“, с който се раждате. Изкуствената памет е „софтуерът“, който инсталирате на своя хардуер.

Изкуствената памет – продължава анонимният автор, има два основни компонента: образи и места. Образите представляват съдържанието на онова, което човек иска да запомни. Местата – или локусите, както са наречени в латинския оригинал – са мястото, където тези образи се съхраняват.

Идеята е да се създаде пространство в съзнанието, място, което познавате добре и лесно можете да си представите, а след това да населите това въображаемо пространство с образи, представляващи онова, което искате да запомните. Известна като „метод на локусите“ на римляните, тази техника по-късно ще започне да се нарича „дворец на паметта“.

Не е задължително дворците на паметта да са палати... или дори сгради. Това може да са улици през града – както е било при С. – или жп гари по пътя, или знаци от зодиака, или дори митични създания. Може да са големи или малки, на закрито или на открито, реални или въображаеми, стига да наподобяват реда, който свързва един локус със следващия и ако са много добре познати. Четирикратният американски шампион по памет Скот Хагуед използва луксозни домове, представени в списание *Architectural Digest*, за да съхранява спомените си. Д-р Ип Суий Чуи – искрящият малайзийски шампион по запамятаване, използва частите на собственото си тяло като локуси, за да му помогнат да запамети целия съдържащ 56 хиляди думи и 1774 страници Оксфордски китайско-английски речник. Човек може да има десетки, стотици и може би хиляди дворци на паметта – всеки, построен, за да съдържа различен набор от спомени.

В Австралия и в американския Югозапад аборигените и апачите независимо едни от други изобретяват форми на метода на локусите. Вместо да използват сгради обаче, те разчитат на местната топография, за да разполагат разказите си, и ги пеят над пейзажа. Всеки хълм, камък и поток съдържат част от историята. „Мит и карта си съответстват – казва Джон Фоли – лингвист и антрополог в Университета на Мисури, който изучава паметта и устните традиции. Едно от трагичните последствия от враждането на наратива в пейзажа е, че земята на индианците е отнета от

американското правителство и те губят не само домовете си, но и своята митология.

„Това, което трябва да разбереш, Джош, е, че хората са много, много добри в ученето на пространството – отбеляза Ед, кацнал на върха на канарата. – Да дам само един пример: ако останеш сам за пет минути в нечия чужда къща, която никога не си посещавал преди, и се чувстваш зареден с енергия и си любопитен, помисли каква част от тази къща може да се фиксира в паметта ти за този кратък период. Ще можеш да научиш не само къде са различните стаи и как са свързани една с друга, но и техните размери и обзавеждане, подредането на мебелите и къде са прозорците. Без наистина да го забележиш, ще запаметиш местоположението на стотици обекти и всякакви размери, които даже няма да забележиш, че забелязваш. Ако събереш цялата тази информация, вероятно ще е еквивалентът на кратък роман. Ние обаче дори не регистрираме това като постижение на паметта. Хората просто засмукват пространствената информация.“

Принципът на двореца на паметта – продължи той – е да се използва собствената изключителна пространствена памет, за да се структурира и да се запамети информация, чийто ред идва по-малко естествено – в този случай списъка на Ед с нещата за правене. „Това, което ще откриеш, е, че по същия начин, по който е невъзможно да се объркаш в реда на стаите в къщата, ще е еднакво очевидно, че веднага след като намеря трите хавайски обръча, шнорхел и машина за сух лед, следващата ми задача ще е да изпратя имейл на приятелката ми София.“

Решаващото нещо беше да избира дворец на паметта, който познавам много добре. „За първия ти дворец на паметта бих искал да използваш къщата, в която си израсъл, тъй като това е пространство, което най-вероятно познаваш много добре – каза Ед. – Ще подредим нещата от моя списък със задачи за правене едно по едно по пътя, по който ще се вмъкнеш в дома от детството ти. Когато дойде време да възпроизведеш списъка от паметта си, всичко, което ще е необходимо да направиш, е да проследиш стъпките, които сега ще направим във въображението ти. Надеящата е, че всички неща, които ще запаметиш след малко, ще

изникнат в съзнанието ти. Сега, кажи ми домът от детството ти бунгало ли е?“

– По-скоро двуетажна тухлена къща – отговорих.

– Има ли готина пощенска кутия в края на алеята за колата?

– Не, защо?

– Срамота. Това щеше да е отличен пръв локус, където да поставим образа на първото нещо от нашия списък със задачи за вършене. Но и така е добре. Можем да започнем с началото на алеята за колата. Искам да си затвориш очите и да се опиташ да си представиш в колкото се може повече детайли голям буркан с Маринован чесън, който стои точно на мястото, където трябва да е паркирана колата.

Не бях напълно сигурен какво би трябвало да си представям:

– Какво е Маринован чесън? Това някакъв английски деликатес ли е? – поинтересувах се.

– Ъъ, не, това е просто закуска, която човек си носи за уикенд в планината. – Зъбите му блеснаха в друга палава усмивка. – Е, изключително важно е да се опиташ да запомниш този образ многосензорно.“ Колкото повече асоциативни връзки има новата частица информация, толкова по-сигурно тя се вражда в мрежата от неща, които вече знаете, и толкова по-вероятно е да остане в паметта. Точно както С. спонтанно и неволево превръща всеки звук, който преминава през ушите му, в хор от цветове и аромати, авторът на *Ad Herennium* насърчава читателите си да направят същото с всеки образ, който искат да запомнят.

„Важно е дълбоко да преработиш този образ, така че да му обърнеш колкото се може по-голямо внимание – продължи Ед. – Нещата, които улавят вниманието ни, са по-запаметяващи се, а вниманието не е нещо, което можеш просто волево да наложиш. То трябва да бъде привлечено от детайлите. Чрез подреждането на обработени, ангажиращи, живи образи в съзнанието е повече или по-малко гарантирано, че мозъкът ти в крайна сметка ще съхрани солиден, надежден спомен. Затова се опитай да си представиш приятния аромат на Маринован чесън и че увеличаваш

прекомерно неговите пропорции. Представи си, че го вкусваш. Наистина позволи на вкуса му да обгърне езика ти. Увери се, че се виждаш да правиш това в началото на алеята.“ Ако и да не знаех какво е Маринован Чесън, още по-малко сигурен бях какъв е вкусът му. Въпреки това си представих голям буркан с това нещо да стои гордо в началото на алеята за колата на родителите ми.

(Насърчавам ви, мои читатели, да направите същото заедно с мен. Опитайте си да си представите буркан с Маринован Чесън в началото на вашата алея към гаража или ако нямате алея, някъде извън дома ви. Наистина се опитайте да си го представите.)

– Сега, след като си създал пълна, многосензорна картина на Маринования Чесън, ще тръгнем по пътеката към дома ти и ще си представим следващото от списъка с неща за вършене на предната врата. Това е изварата. Искам да си затвориш очите и да видиш огромна вана с размерите на плитък басейн, пълна с извара. Видя ли я?

– Мисля, че да.

(А вие?)

– Сега искам да си представиш Клаудия Шифър да плува в тази вана с извара. Искам да си представиш, че плува чисто гола и от нея капе изварата. Представяш ли си това? Не искам да изпуснеш никой от детайлите тук.

Ad Herennium съветва читателите надълго и нашироко за създаването на образи за собствения дворец на паметта: колкото по-смешни, нецензурни и странни са, толкова по-добре. „Когато виждаме във всекидневието неща, които са дребни, обикновени и банални, по принцип не успяваме да ги запомним, защото умът ни не е раздвижен от нещо ново или чудесно. Ако обаче видим или чуем нещо изключително низко, непочтително, необикновено, велико, невероятно или смешно, *това* вероятно ще запомним за дълго.“

Колкото по-жив е образът, толкова по-вероятно е да се зацепи в локуса си. Това, което разграничава големия мнемонист – научавах, – е способността в движение да създава такъв вид пищни образи, да рисува в ума си сцена, която е толкова различна от всичко, виждано преди, че да не може да бъде забравена. И да го прави бързо. Затова Тони Бюзън казва на всеки, който иска да го чуе, че Световният шампионат по памет е не толкова тест на паметта, колкото на творчеството³.

Когато формирате образи, е от помощ да имате „мръсно съзнание“. Еволюцията е програмирала мозъка ни да възприема две неща като особено интересни, а следователно и по-запаметяващи се: вицовете и секса – и особено, както изглежда, вицовете за секса. (Спомнете ли си какво правеха Рия Пърлман и Мануте Бол на първата страница на тази книга?) Дори трактатите върху паметта от сравнително пуританските епохи отбелязват този пункт. Петър от Равена, автор на най-известния учебник за паметта през XV век, първо иска прошка от целомъдрените и религиозни мъже, преди да разкрие „тайна, за която отдавна (макар и скромно) съм мълчал: ако искате да помните бързо, разположете образите на красиви девиси в двореца на паметта; паметта е чудно развълнувана от образите на жени“⁴.

Малко трудно ми беше обаче да се вдъхновя от Клаудия Шифър и нейната вана с извара. Носът и ушите ми пареха от хапещия вятър.

³ Най-важното нещо е да се натъпче колкото се може повече информация в един добре формиран образ. В Ad Herennium се дава пример на юрист, който трябва да помни основните факти по делото: „Обвинителят е казал, че обвиняемият е убил човек с отрова, обвинил го е, че мотивът за престъплението е наследство, и е обявил, че има много свидетели и съучастници.“ За да се запомни всичко това, „ще си представим въпросния човек да лежи болен в леглото, ако го познаваме. Ако не го познаваме, ще вземем някой друг да изпълнява ролята на нашия инвалид, но не човек от най-долната класа, така че да може да ни идва наум веднага. И ще поставим обвиняемия до леглото да държи в дясната си ръка чаша, а в лявата – бележник, а на четвъртия пръст – тестиси от овен.“ Със сигурност ще е трудно да се забрави странният образ, но е нужно известно декодиране, за да се ориентира човек точно какво би трябвало да си спомни. Чашата е мнемоника, която ни напомня за отровата, плочките са напомняне на завещанието, а тестисите от овен са двусмислица, напомняща за свидетелите с вербалния каламбур с testes (свидетелски показания) и – тъй като римските кесии за пари често са били правени от скротума на овен – за възможността те да бъдат подкупени. Сериозно.

⁴ Rossi, Logic and the Art of Memory, p. 22.